

Неологізми. Письменницькі новотвори

Інновації в житті людини й суспільства

Інновації — це створення нових речей (Т. Льюїтт).

Нове життя нового прагне слова (М. Рильський).

Слово дня: іннова́ція.

104

Прочитайте текст. Визначте його основну думку. Поясніть значення виділених слів. У разі потреби скористуйтеся тлумачним словником. Висловіть припущення, чи всім читачам зрозумілі ці слова. Чому? Коли, на вашу думку, виникли ці слова? З чим пов'язано виникнення їх?

Соцмережеве покоління звикло спілкуватися назовні. Вести не приватні щоденники, а *блоги*. Колекціонувати вподобайки й *коменти*. Бути завжди на видноті, штампувати *селфі*... (За М. Титаренко).

Усно!

Шукаємо відповіді на запитання:

- 1 Чому в мові виникають нові слова? Хто їх створює?
- 2 Як довго слово є неологізмом?
- 3 Чи архаїзми були колись неологізмами?
- 4 Навіщо потрібні письменницькі новотвори?
- 5 Чи можна встановити день народження слова?

Відповідно до запитань сформулюйте особисті цілі.

105

Розгляньте таблицю. Підготуйте розповідь про неологізми та письменницькі новотвори.

Неологізми	Слова, що називають нові предмети або поняття.	<i>блог, гаджет селфі, чизкейк, коворкінг</i>
Письменницькі новотвори	Авторські неологізми, які придумали письменники і письменниці	Пантелеймон Куліш уперше використав слова <i>згряя, послуга, почуття, рівність</i> ; Іван Франко — <i>свідоцтво, чинник, привід</i> ; Леся Українка — <i>промінь, невідборонно</i> .

106

Прочитайте слова і запишіть їх у зошит. Підкресліть неологізми. Обґрунтуйте свій вибір. Висловіть припущення щодо появи цих слів у мові.

Дайвінг, плавання, книжка, сузір'я, комп'ютер, дизайн, тирамісу, меседж, інновація, жупан, стикер, джура, смайлик, стартап, наплічник, пранк, жоржина.

УСНО!

- I Прочитайте текст мовчки. Визначте, яка інформація з тексту є для вас відомою, яка — новою. У яких ситуаціях можна використати ці відомості? Сформулюйте за змістом тексту кілька запитань для однокласників та однокласниць.

Слово *ліліпут* вигadaв англомовний ірландський письменник Джонатан Свіфт, пишучи «Мандри Гуллівера». Автор слова *робот* — чеський письменник-фантаст Карел Чапек. А слово *газ* уперше в значенні певного хімічного стану вжив голландський хімік Ян Баптист ван Гельмонт...

Дитяча письменниця й засновниця простору дитячої книги «Барабука» Таня Стус ужила якомсь слово *придеревитися* (за аналогією до *приземлитися*), а її книжка з курсом літературної творчості для дітей за назву має красивезний авторський неологізм «*Письмонавтика*» (А. Левкова).

- II Знайдіть у відкритих джерелах інформацію про авторські неологізми. Розкажіть про це в класі.
- III Розберіть за будовою слово «красивезний». Якого значення слову надає суфікс? З якою метою його використано в тексті?

Спишіть речення, визначте письменницькі новотвори й поясніть значення. Поміркуйте, з якою метою їх використали майстри слова.

1. Звірокоцький котозвір із вікна хижо визирнув надвір — там весна! (*І. Андрусяк*). 2. Бджолиність золота гуде (*А. Малишко*). 3. У ластівки — ластовенятко, в шовковиці — шовковенятко, в гаю у стежки — стеженятко, у хмари в небі — хмаренятко, в зорі над садом — зоренятко вже народилися (*М. Вінграновський*). 4. У нас, дорослих, є оця внутрішня щемка туга за співописом (*М. Титаренко*). 5. Ой гроза! Яка тривога! Громорегіт, вітросвист! (*І. Коваленко*).

Письмово!

ПОГРАЄМО!

<https://learningapps.org/watch?v=p6fqqe7m522>

110

Прочитайте афоризми. Поясніть їхній зміст відповідно до теми уроку.

1. Ніколи не винаходьте те, на що немає попиту (*Т. Едісон*).
2. Якщо хочете чогось навчитися — робіть це! (*Р. Шанк*).
3. Ноти існували і до Моцарта, важливо, що він створив із них для людства! (*Б. Шефер*).
4. А знаєш ти, що перш ніж Томас Едісон винайшов електричну лампочку, він провів десять тисяч невдалих експериментів? (*З Інтернету*).

?

111

Чи можна вважати неологізмами дитячі новотвори, як-от: квітниця (ваза), куцата (маленькі куці), накалюжити, заподарунканий, черв'ячне яблуко тощо?

УСНО!

ВИКОНАЙ ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

<https://forms.gle/8dkt9JXuvvNq9>

Чи на всі запитання, поставлені на початку уроку, ви знайшли відповіді? Яка інформація здивувала вас найбільше? Чи змінилося ваше ставлення до слова?

